

Troude : Labous ar Wirionez

Troude ha Milin : Ar marvailler brezoneg pe Marvaillou brezoneg, dastumet gand ar horonal **A. Troude** ha **G. Milin** (ar galleg a zo dirag ar brezoneg). Brest 1870.

Notennou : Modernnaet eo bet an doare-skriva. N'eo ket gwir e vefe galleg e-barz. Skrivet eo al leor a zo bet prestet din gand Skol-Veur Vrést gand an dorn (fotokopienn ?).

Troude : Brést 1803 – Brést 1885). Levezonet eo Troude, gwechou 'zo, gand eadurez ar galleg.

Iskiz eo "ar Zaozon fall", bet implijet gand Troude., pa oa bet sinet an "Entente cordiale".

Labous ar Wirionez

A-raog staga ganti.

« Asa, va zud, eme an ozah, yen eo an amzer hirio ha n'eo ket ebat beza er-mêz. Ma vem oll eta amañ dirag ar horadenn vad a dan, ne ve ket droug deom, a gav din, kleved marvaillou kaer 'hed an noz. »

« Gwir a a livirit en taol-mañ, avad, eme ar wreg ; sada tud amañ, 'leiz an ti anezo, ha ne badfent ket da zelaou marvaillou kaer ar vro ma krenfent gand ar riou ; rag n'eo ket a-walh komzou, red eo ohpenn e ve pep hini en e êz ha war e du. »

Neuze ez eas diohtu an ozah da gerhad eur wrizeinn zero tennet, kant vloaz a oa, euz a Goad-an-Noz. Kement 'oa ha kev Nedeleg ha leiz ar siminal a oa anezi. Dre ma kroge an tan er wrizienn, e teue tommder en ezel an dud dastumet eno evel eur helh braz en-dro d'an oaled. En o zouez edo arMarvailler braz, lakaet gand an ozah da azeza war e skabell.

« Bremañ, eme ar gwazed hag ar merhed, eo staga ganti.

Goude c'hweza e fri ha pasaad da skarza e houzoug, ha lakaad e vorzed dehou war e vorzed kleiz, ar Marvailler helavar en eur ober sin ar groaz :

« Va zud vad, emezañ, mond a rit da gleved hirio komz diwar-benn Labous ar Wirionez. Piou ahanoh en-deus klevet ar marvaill-mañ c'hoaz ? »

« Den ebed. »

« Eun dra gaer e ve, eme eun all, kleved falla gaouiad a zo er vro (nemed me e ve) o vond da brezeg deom, evel an aotrou person er gador, diwar-benn ar wirionez ! »

« Daoust ha perag ne rafe ket ? eme ar Marvailler. Ha ne vez ket kenteliet mad aliez ar re fur gand ar re ziskiant ? Ha nemed ez afe e-biou d'az fri-te, teod kaer ma'z out, ar wirionez ned a morse da goll ; diwana 'ra e peb bro, ha kaer a vez klask an dro da guzad ha da vouga anezi, atao e sav war-horre an dour hag e teu da vad. Selaouit ganen, an dra-mañ a vezo gwelet diwezatoh, gand ma tigorot mad, va zud, ho tiskouarn.

« Arabad eo avad e ve grig ebed, rag eur halz ahanom a zo evel eur beleg er gador ; pa chom hemañ da zelled oh unan bennag e-leh derhel krog atao en e neudenn, ez a e deod e gouzoug eun all, hag e chom eun troad leue en e henou e-unan. Neuze eo bourd.

Setu penaoz eo ar varvaillerien, pa vezont distroet diwar o hent gand eur gomz bennag all. Breamñ emañ ganti. »

Nozvez kenta

Gwechall-goz ez oa e Breiz eur roue hag en-doa eur mab pennher a reed Kaloneg anezañ.

Pa oe ar bugel-mañ deut d'an oad da vond d'ar skol, ar roue a glaskas, da zeski anezañ, an den gouziera ha furra a oa er vro.

Ar roue, den a skiant, a lavare ez oa an deskadurez en tu all d'ar madou ha d'an enoriou.

« Deski mabig, emezañ, a zo gwelloh evid dastum madou dezañ. Eur wezenn gaer eo an deskadurez, emezañ c'hoaz, eur wezenn a zo war he fenn eun tokad avalou melen-aour ker kaer ha ker mad ha ma'z int uhel dioh an douar ; an oll ned int ket evid tizoud anezo. »

Kavet e oe an den a glaske ar roue anezañ ; kavet e oe, ha c’hwi a gredfe, pell diou kêr, e-kichen ar mor, en eun tiig-soul. E-unan edo eno o chom, hag en em vaga a ree gand koz tammou gwrizioù louzou pe gand eur peskig bihan bennag a bake en aod. Maga kaer e gorv ne ree ket ; e spered avad a ree founnuz noz-deiz gand e levriou, hag aliez e teue dezañ dizonjal debri e voued, kement e kroge don en traou a lenne. A-barz nemeur ez eas dre ar vro ar brud euz e ouiziegez, hag a bep korn e teued a-voleadou da houlenñ kelenn digantañ, o veza ma teue pep tro da vad ar pezh a veze greet diou e lavar.

Ar roue eta, o veza klevet ano anezañ, hag ivez ez oa gwir ar pezh a oa bet lavaret diwar e benn, a gemennas dezañ dond d’al lez d’e gaoud evid lakaad e vab etre e zaouarn.

E skol eur mestr ken desket, mab ar roue a zeuas da veza gouzieg e berr amzer ; hag e-pad ma oar a-veh ar vugale all lenn ha skriva, ar priñs yaouank a ouie eur garg traou, koulz lavared.

A-benn nebeud bloaveziou goude, ez eas mab ar roue gand e vestr da ober eun dro dre ar broiou pell da zeski penaoz e veve an dud etrezo ha pe hiziou, pe lezennoù a oa ganto ; emichañs ez oa ivez evid ma raje al lezennoù gwella da dud e vro pa vije roue e-unan. Eur zoñj all en-doa bet moarvad ar roue o kas e vab d’ar rouanteleziou all ; evid lakaad anezañ da anaoud an hini a blijfe muia d’e galon evid priedi diwezatoh, rag dond a ree en oad dimezi.

Hogen, kaer o-doe mestr ha skoler mond ha dond, bale dre amañ ha dre a-hont, e neb leh mab ar roue ne gavas botez d’e droad, na merh diou e hoant. Distrei d’ar gêr a reas, hag evel a-raog mond kuit, eh en lakaas a-nevez da labourad gand e vestr.

Dre o frezeg e tivizent bemdez o-daou diwar-benn peoh ha brezel, diwar-benn furnez-spered ha kant tra all. A-wechou ivez, evid aveli e benn, ar priñs yaouank a yee e-unan da ober eur bale e kêr ha war ar mêz, o houlenñ oh hemañ hag oh henhont petra reent, penaoz e vevent ha petra a gredent diwar-benn ar roue hag ar rouantelez.

Eun devez ma’z oa eet pelloh evid ma’z oa boaz, eh en em fazias war e hent. Mond a reas en eun ti-soul da houlenñ dre beleh ‘oa dezañ distrei e kêr. Pa zigoras an nor e welas eno azezet war an oaled eun den deut war an oad, hag en e gichenn eur verh koant c’hwezeg vloaz pe war-dro. Houmañ a lenne d’he zad en eul leor koz-koz.

Mab ar roue a zelaouas anezi eur pennad euz a lost an ti heb lavared ger, hag o veza tostaet ha goulennet e hent, e reas eur zell oh ar plah yaouank a oa kaer evel an deiz, petra bennag n’oa en he herhenn nemed dillad dister, evel re ar merhed diwar ar mêz. Oh he gweled, mab ar roue a zeuas e galon da denerraad ha da domma ; ha p’en-doe klevet anezi o prezeg, e oe tost dezañ chom mantret, ker brao ‘oa he homzou.

Ar plah yaouank-mañ a zerras he leor hag, heb gouzoud piou a oa eno, a lavaras da vab ar roue ez aje, mar karje, da ziskouez dezañ an hent.

« Ya avad », eme hemañ.

Hag hi diohtu ha mond d’e ambroug eur pennad.

Mab ar roue distro d’al lez, ne oe mui evid dizonjal er plah yaouank en-doa gwelet e ti an tieg koz, ha kaer en-devoe goude-ze lenn ha skriva muia ma helle, ne ouie tamm petra ree, o veza m’z edo e spered atao gand ar plah yaouank. Evid lavared berr, dond a reas da gared kement anezi, ma koazas a-greiz da zeiz ha ma kouezas klañv.

Galvet e oe medisined d’e gaoud, da weled petra a hoarie gantañ ; hag ar re-mañ, goude goulenn e pe leh en-doa poan, a lavaras d’ar roue ‘oa kalon e vab stag en tu bennag, hag e kare eur plah yaouank ne grede ket lavared piou ‘oa.

War gement-mañ ez eas ar roue da gaoud e vab. Goulenn a reas outañ hag ez oa gwir e kare eur verh yaouank :

« Lavar din piou eo, emezañ, n’az-pezh aon ebed, rag pa ve merh eur pillaoer e ve, az-pezo anezi evid pried, mar fell dit he haoud. »

Neuze ar mab, o tihuna evel euz eun huñvre, a lavaras :

« Ya, va zad, kared a ran merh eul labourer-douar, hag o weled pegement a gemm a oa etre he stad ha va-hini-me, petra bennag ma teu pep stad digand Doue, evelato ne greden ket lavared ger deoh diwar-benn an hini a garen, gand aon n'ho-pije tamallet ahanon. Bet on e meur a vro hag e neb leh biskoaz n'em-eus gwelet eur verh ker kaer ha ker fur. »

« Mad ! eme ar roue ; e pe leh ema-hi o chom, ma'z in bremaig diohtu d'he goulenn dit evid pried ? »

Kaloneg a lavaras neuze d'e dad e pe du e kavje anezi ha penaoz en-doa heh anavezet e-unan.

Ar roue, den a her, a yeas diohtu heb marhata da di an tieg koz. O tebri e lein edo hemañ p'en em gavas ar roue a houlennas ha n'oa den ebed o chom gantañ.

« Eo da, eme an tieg ; eur verh yaouank am-eus hepken ; eet eo d'ar skol. O veza n'on ket pinvidig ha n'he-devezo war va lerh na madou na leve, em-eus kredet e vije ar gwella dezi beza desket mad. An deskadurez, a gav din, a zo evel an heol a bella pep teñvalijenn. »

« Mad a livirit, eme ar roue, hag eun den fur oh, a gredan ; dre gefridi ez on deut d'ho kaoud ; evid ho merh eo. Bremaig e lavareh n'ho-poa madou na leve da rei dezi ; me am-eus madou braz ha mar kirit rei anezi d'am mab evid pried, e vezo eüruz ; karet meurbed eo gantañ. Me 'zo roue e Breiz ha va mab a vezo ivez war va lerh. »

An tieg koz a lavaras ne virje ket oh e verh da zimezi gand an hini a garje.

« War gement-se e raio dioh he mennoz, ha nemed e vezo eüruz gand he fried, n'eus forz pe mab tieg, pe mab roue. Evelato, gortozit eur pennad, emezañ, va merh ne zaleo ket d'en em gavoud. »

N'oa ket e her peurlavaret gand an tieg koz, ma tigoras an nor ha ma welas ar roue n'oa ket gaou en-doa klevet gand e vab. Souezet meurbed e oe dirag kemend-all a gened ha biskoaz, hag eñ koz, n'en-doa gwelet merh ebed a vije, na tost zoken, ker kaer hag ar plah yaouank-mañ.

Diohtu ar roue, hep klask troidell ebed d'e gomzou, a lavaras dezi :

« Va merh, ha falvezoud a rafe deoh dimezi gand va mab, an den yaouank oh bet, bremañ ez eus eur pennad, o lakaad war e hent ? »

Ar plahig koant, pa glevas ar homzou-ze hag ez oa ar roue e-unan 'oa, a ruzias evel eur hlaouenn dan heb lavared ger ; ne ouie e pe leh mond nag e pe du trei, pa houlennas neuze he zad outi ha bez' e vije evid kared mab ar roue.

« Ya, mar deo fur ha desket evel moarvad ez eo, » eme ar verh.

« Neuze, eme an tieg, ez out a-vremañ pried feal dezañ, en dra vezo buhez en da galon. »

« Ya, va zad », eme ar verh.

Ar roue, pa glevas anezi, a oe laouen-oll hag a zistroas buan ahano da zegas ar helou d'e vab. Hemañ a oe pare hebdale, hag a-benn nemeur e oe greet an eured.

An oll beorien euz ar vro a oe pedet da vond da lez ar roue, hag a-raog ar fest, a badas teir zizun hed-ha-hed, e oent gwisket a-nevez flamm penn-kil-ha-troad. Pep hini anezo, en eur zistrei goude d'ar gêr, a lavare :

« Ra vezo eüruz merh-kaer ar roue, ra vezo eüruz gand he fried hag he fried ivez ! »

Eil nozvez

Kaloneg, mab ar roue, a gare meurbed e bried yaouank ; evelato ne chomas er gêr ganti nemed eun tri miz pe war-dro. Ar roue, e dad, dre ma'z oa re goz anezañ evid mond euz e rouantelez, a lakaas e vab en e leh e penn brezelerien ar vro evid mond a-eneb ar Zaozon fall a oa dilammet e Breiz. N'oa ket da zale, ha mall 'oa stourm outo, rag ar brud a oa e lazant hag e tevent dre ma'z eent. Rankoud e oe 'ta d'ar priñs yaouank mond dioh e garantez. A-raog

kuitaad dioh ar gêr, e lavaras d'e vamm ha d'e dad lakaad evez na hoarvezfe droug ebed gand e bried karet.

« Eur wreg fur am-eus, emezañ, ha birviken ne droio da fall. Rak-se 'ta na list'¹ ket anezi da gaoud diouer nag ezomm a netra ebed ; an neb a raio poan dezi, a raio din ivez. »

Goude-ze mab ar roue a gimiadas dioh e bried ker ha dioh e dad hag e vamm.

Kaloneg, e penn e zoudarded, ne oe ket pell evid lakaad ar Zaozon da dehed en e raog ; bep taol o-deveze lamm.

Koulskoude, e bried, chomet el lez, p'en em welas heh-unan eno, a yeas en he hambr e peleh² ne ree mui nemed gouela bemdez. Da genta he mamm-gaer a lezas anezi da ober evel a gare ; an dra-mañ avad ne badas ket pell. Taget gand ar warizi o weled pegement ez oa karet merh an tieg gand he mab, ar rouanez koz a lakaas en he fenn koll he merh-kaer. Evid dond a-benn a ze, e lakaas tud da deurel evez oh kement a ree ar wreg yaouank ; ha kaer he-devoe an hini goz, ne gavas netra da damall dezi.

Eur miz goude ma'z oa eet Kaloneg d'ar brezel, ar rouanez a skrivas dezañ e save eun nebeud brennidenn ha tavañcher e bried, evid rei da anaoud dezañ edo o tond da veza brazez. Laouen e oe Kaloneg gand ar helou-ze, rag e bried heh-unan a skrive dezañ ivez heveleb tra.

Nebeud-ha-nebeud, goude-ze, ar vamm-gaer a dennas digand pried e vab ar plahed hag ar re all a oa bet lakaet da zervicha anezi ; nebeud-ha-nebeud ivez e oe miret outi da vond er-mêz, hag, evid lavared berr, e oe kaset kuit euz al lez en eur hoz-ti e korn eul liorz. Eno neuze e oe lamet diganti liou ha paper, evid mired na skrivje d'he fried, hag a-benn eur pennad e wilioudas d'he amzer.

An dra-ze a hortoze ar vamm rouanez ; eun den dioh he dorn he-doa lakaet e-kichenn he merh-kaer. Houmañ a hanas tri mab bihan, kaer evelti ha ken heñvel o-zri n'oa den evid anaoud an eil dioh egile, nemed dre verkou o skoaz dehou. Unan en-doa merk merk eur wareg, eun all evel eun houarn goaf, hag an trede eur hleze. O mamm, tennet euz he foan-vugale, ne hellas ket gweled an tri-mañ, ha da gredi e oe roet dezi³ he-doa bet tri gi bihan. Kement-mañ a oe ivez kemennet da Galoneg ha, dre al lizer a lavare dezañ ar helou-ze, e oe goulennet outañ petra 'vije greet oh an tri gi bihan.

Kaloneg a lavaras derhel anezo el lez gand o mamm ha mired n'o-divije diouer ebed ken na vije distro. Mab ar roue en-doa diskred war e vamm, dre ma'z oa maro e dad ha ma ree houmañ bremañ ar pez a gare.

Ar brezel a oa tost da echui, ha Kaloneg en-doa mall da zistrei da weled e bried, pa zeuas ar helou dezañ ez oa maro. Neuze ar priñs (n'oa ket c'hoaz sakret roue e-leh e dad), mantret e galon gand ar hlahar, en em lakaas gwasoh-gwaz da skei war ar Zaozon, ma oe red dezo goulenn ar peoh.

Kaloneg, skuiz gand ar brezel, petra bennag m'en-doa klasket mervel abaoe m'en-doa klevet ez oa maro e bried hag e garantez, a reas ar peoh evid dond d'ar gêr ha kleved petra a oa bet c'hoarvezet. Kaoud a ree dezañ atao ez oa bet greet eun droug bennag dezi.

Ar pez a grede n'oa ket gaou. Ar rouanez he-doa kaset e bried pell dioh al lez, en eun toull don dindan an douar gand an tri gi bihan. Eno e veze roet dezo o-fevar, dour ha bara seh da zebri ha da eva. A-walh 'oa evid ar chas, hogen evid ar wreg yaouank, ar boued-se a oa ken dister ma treutaas evel eur geuneudenn.

Pa oe klevet edo ar roue yaouank o tristrei, e oe tennet an tri gi er-mêz ha greet stad anezo.

Kaloneg, p'en em gavas, a glaskas gouzoud penaoz ez oa maro e bried ; goulenn a reas oh hemañ hag oh henhont, ha pep hini a lavare ez oa maro gand anken ha keuz dezañ. Gevier 'oa, ha biskoaz ne hellas anaoud ar wirionez, rag an oll a oa bet gounezet gand e vamm evid nah outañ ar pez a oa bet c'hoarvezet. Evelato, kaer en-doa, n'oa ket evid distrei dioh e spered ar

---

¹ na list' : na lezit.

² e peleh : galleg. e leh.

³ e peleh : evel-se er skrid orin ; e oe roet dezi da gredi.

zoñj euz e bried karet ; aliez zoken eh huñvree diwar he fenn, ha beb gwech e kave dezañ gweled anezi glaharet ha dismantr evel eur spes, oh en em erbedi outañ hag oh e hervel, astennet he divreh ganti etrezeg ennañ.

War-benn eur bloaz bennag goude, e vamm, o weled pegen ankeniet 'oa Kaloneg, a lavaras e vije mad dezañ dimezi adarre.

« Nann, nann, eme hemañ, ne zimezin birviken ken, rag evel m'am-eus karet merh an tieg paour ne garfen gwreg all ebed. »

Diwar neuze e oe lezet da goaza e hlahar gwella ma helle. D'e levriou e tistroas evel pa oa yaouank.

« Eul leor mad, a lavare, a zo ar gwella mignon a hallfed da gaoud, o veza ne lavar netra nemed peb mad an den. »

*

Distroom bremañ war or hiz ha deom da dri bugel pried ar roue yaouank, a zo bet lezet ganeom du-ze etre daouarn o mamm-goz.

Houmañ a hourhemennas ober eur havell koad e doare eur vag, goloet kloz gand eur goulher. Lakaad a reas e-barz an tri bugel hag en o hichenn eur wareg, eun houarn-goaf hag eur hleze ; hag ohpenn aour hag arhant e-leiz. Neuze e hourmenennas stlepel anezo er ster a dremene eno tost d'al lez.

Ar havell, o vond gand an dour, a oe kaset e stank eur vilin er mare ma'z ee ar miliner da zigeri ar rañvell ha da lakaad ar vilin da vala. Souezet o weled ar pez koad-mañ war an dour en e stank, ar miliner a oe souezetoh c'hoaz, pa oe tennet gantañ ar havell war ar zeh ha pa oe digoret gand an alhwez a oa oh ar botail, o weled e oa ennañ tri bugel kaer gand armou hag eur maread arhant. Kas a reas buan ar vugale d'e wreg, ar vilinerez, en eur lavared dezi e tlee sevel ha maga anezo evel he bugale heh-unan.

Ar wreg-mañ, kalon eur vamm en he hreiz, a lavaras dezañ e vije greet evel ma kare, ha diohtu e walhas hag e wiskas anezo, gwella ma hellas.

An tri breur-mañ, dre aket o zad hag o mamm vager, a zavas a zeiz da zeiz en-dro d'ar vilin, ker koant ha ker kaer ha teir gwezennig haleg 'hed an dour. Dre ma kreskent ez eent da hoari e-touez ar vugale all a ree anezo Gwareg, Goaf ha Kleze, hervez ano ar merkou a oa war skoaz dehou pep hini anezo hag an armou a oa bet kavet en o hichenn.

Eun devez, e-pad ma'z edont a-zevri ganti, o c'hoari ar gornigell, e savas kroz etre Gwareg ha mab hena ar miliner. Hemañ, droug ennañ, a lavaras :

« Te n'out ket breur din, na Goaf na Kleze kennebeud, ha va zad ha va mamm n'int ket ivez tad, na mamm deoh ; n'o-deus greet nemed ho maga. »

An tri breur, pa glevjont an dra-ze, a yeas ahano diohtu da gaoud ar vilinerien da lavared dezo petra o-doa klevet. Houmañ, evid o lakaad da zond war o zu, a lavaras dezo ez oa gaou o-doa klevet, ez oa hi o mamm hag ar miliner o zad. Evelato, kaer he-deve, ne hellas biskoaz diwar neuze lakaad anezo da gredi ez oant bet ganet er vilin e-touez ar vugale all, hag ohpenn n'oant heñvel tamm ebed outo. Diwar neuze Gwareg, Goaf ha Kleze, o-zri atao o-unan, a hoarie etrezo. Muia ma hellent e pellaent dioh ar vugale all, o veza, emezo, n'oant ket karet ganto. Evel-se, nebeud-ha-nebeud eh en em guzulent diwar-benn o-doa da ober.

Pa oe paket o hwezeg vloaz ganto, an hini a reed Gwareg anezañ a lavaras d'e zaou vreur all e felle dezañ mond kuit.

« Pa'z eo gwir a lavarar, emezañ, n'emaom ket amañ er gêr ha n'on-eus on-tri na tad, na mamm anavezet, me, bremañ, a fell din klevet ha gouzoud euz a be leh on. Eveldon-me, c'hwi ivez, breudeur, hoh-eus klevet meur a wech ano euz Labous ar Wirionez ; ne ve ket fall, a gredan, d'an eil goude egile ahanom, mond da glask her paka, ha pa vezo paket e ouezim dioutañ piou eo or herent hag e pe vro emaint. »

« Gwir a levez, eme an daou all, ha bremañ, p'emaom en oad da vale, ez eo red deom mond en on tro, pa n'om ket genidig ahann. »

« Mad, eme Gwareg, me 'yelo da genta warhoaz da houlou-deiz. Setu amañ ar wareg a zo bet roet din gand ar miliner ; mond a ran da staga anezi oh ar wezenn lore-ze a zo aze e korn al liorzig. Pa welot e vezo kouezet d'an douar, e hellot lavared e vezin maro, ha neuze unan ahanoh a yelo d'e dro da glask Labous ar Wirionez, ha goude an eil, ez aio an trede da ziweza. »

A-unan o-zri war gement-mañ, Gwareg, pa oe distro d'ar gêr en deiz-se, a lavaras d'ar vilinerez :

« Warhoaz abred, va mamm, e fell din mond kuit ahann, ha mond a rin. »

« Ha da beleh ez i-te ? Petra eh-eus ezomm, ha n'en em gavez-te ket êz amañ ? Piou a ra poan dit ? »

« Den na netra, eme Gwareg ; evelato, mond kuit a rin, e leh ma karo Doue va has. Rak-se 'ta, va mamm, va list' da vond, lakaet eo va fenn ganen. »

Ar vilinerez a welas neuze ervad ne vije ket evid hen distrei. Rei a reas dezañ muia ma hellas a arhant, hag antronoz, a-raog sao-heol, Gwareg en-doa kimiadet dioh e dad hag e vamm-vager ha dioh e zaou vreur ivez a yeas eur pennad da ambroug anezañ.

Daou zevez a oa abaoe ma'z edo o vale p'en em gavas d'ar pardaez e-kreiz eur gompezen ledan hag uhel. Ahano e wele a-bell an heol ruz-flamm o steredenna evel eur pez kelh tan, a-raog mond da guzed. Gwareg neuze a houlenne en e galon beza sklêrijennet gand heol ar wirionez, gand ar houlaouenn gaer-ze edo o klask dre bep hent, evid ren anezañ war-zu e dad hag e vamm.

E zaoulagad savet en neñv, ne welas ket neuze en e gichenn eur gornanderez koz-koz o houlenn eun tamm bara digantañ en eur astenn he dorn.

« Eun tamm bara, eme Gwareg, pa glevas ha pa welas anezi, n'em-eus tamm ebed mui, mammig koz ; arhant avad ho-pezo, mar kirit. »

« Bennoz Doue ! a-walh eo, ha gouzoud ervad a ran hoh-eus kalon vad ; n'em-eus ezomm ebed a arhant ; eun tamm bara a vije bet gwell ganen, m'ho-pije bet da rei din. Va den mad, emezi, da be leh ez it-hu dre an hent-mañ ? »

« Diêz e ve din lavared, mamm-goz, rag ne ouzon ket va-unan. Mond a ran da glask Labous ar Wirionez ; al labous-se n'eus hini eveltañ hag a lavar da neb a hell e baka ar pez en-deus c'hoant pe ezomm da anaoud. »

« Mar deo Labous ar Wirionez a glaskit, eme ar wrah koz, me a hell ho kelenn diwar-benn tizoud anezañ. Tri deveziad bale a zo da ober a-raog en em gavoud gand al labous-se ; bez' ema e beg eur wezenn vraz hag uhel en eur gaoued aour. Ar wezenn m'ema al labous-se e-barz a zo e-kreiz eul letonenn ledan, dirag eur maner a zo kaer-meurbed. Miret eo eno gand pep seurt loened euzuz a strink tan ha luhed dre o daoulagad, dre o genou hag o fronellou. Selaouit c'hoaz : al labous a glaskit, ar haerra 'zo, a zo ivez Labous ar gaou ken na vez paket. Dre-ze eta na gredit ket ar pez a lavaro deoh, pa viot o pignad oh ar wezenn. D'ar houlz-se e vouez flour a vezo evel êzenn an hañv, ha lavared a raio deoh : « Sell d'an traoñ, mab, sell oh da dad, sell oh da vamm ! » Neuze arabad her selaou, arabad plega ho penn nag ho taoulagad, rag diohtu e kouezfeh hag e varvfeh evel e-leiz a re all a welot eno mik tro-war-dro. Red eo ohpenn e veh eno d'an taol a greisteiz. »

Goude selaou piz an hini goz, Gwareg a yeas adarre, hag a-benn tri devez en em gavas dirag gwezenn Labous ar Wirionez. Tostaad a reas war-benn ma vije kreisteiz klok. Pa glevas an taol kenta o seni er maner, e lammas oh ar wezenn, heb selled oh al loened euzuz a oa gourvezet ha kousket tro-war-dro e-mesk ar re varo.

Al labous, pa welas anezañ o pignad, a lavaras :

« Mignonig, te 'zo, ha n'eo gwir, o klask da dad ha da vamm ; mar kerez o gweled, sell d'an traoñ ; emaint aze dirazout. »

Gwareg, e wad o vervi hag ankounac'haet gantañ kelenn ar gornanderez koz, a reas eur zell a-gorn oh traoñ, ha diohtu e zivreh a zonnas outañ hag e kouezas maro d'an douar.

N'oa ket c'hoaz e gorv astennet mad war al leton, ma koueze ivez e kornig liorz ar miliner ar wareg en-doa staget oh ar wezenn lore. An daou vreur, pa weljont dre gement-se ez oa maro o breur, a lavaras etrezo :

« Pehini ahanom a yelo bremañ da glask Labous ar Wirionez ? »

« Me, eme Goaf ; va zro 'zo deuet, ha pa weli kouezet d'an douar an houarn goaf-mañ a lakaan e-leh gwareg or breur, neuze e vezo deut da dro da zond war va lerh, rag maro e vezin ivez. »

Goaf a yeas eta antronoz hag a yeas, koulz lavared, war roudou e vreur penn-da-benn. Gand Goaf ivez eh en em gavas ar gornanderez koz he-doa kelennet Gwareg, hag evel m'oa maro hemañ dre chom heb heulia an aliou mad en-doa bet diganti, evel-se ivez Goaf a varvas e-tal gwezenn Labous ar Wirionez.

Ar pez a hoarvezas gand an daou-mañ a zesk deom ez eo red senti oh kelennadurez ar re fur, n'eus forz piou int, pe anez e varvim heb dond a-benn da ober ar pez a fell deom. An houarn goaf a oa bet staget oh ar wezenn lore, a gouezas ivez er mare ma koueze e vestr.

Kleze bremañ, o weled ez oa maro e zaou vreur, a ya kuit d'e dro euz a di ar miliner, goude planta don e gleze er wezenn lore.

En em gavet ivez gand an hini goz, houmañ, evel an diou wech kenta, a houlennas eun tamm bara digantañ.

« Ya da ! eme Gleze, bez' ho-pezo ; dalit ha debrit endra bado. »

« Ha gortoz a rafeh, den yaouank, eme ar wrahig koz, ken n'am-bezo debret eun tamm ? »

« Perag ne hortozfen-me ket, eme Gleze, amzer am-eus ; e neb leh bremañ den ebed ne hed ahanon. »

« A gav deoh ! Me ne gredan ket an dra-ze evelдох, ha pa ho-pezo paket Labous ar Wirionez emaoñ o klask, neuze e welot koulz ha me e tleit kaoud fiziañs, hag ez oh gortozet gand meur a hini. Selaouit ha klevit mad ahanon : Dre amañ, n'eus ket gwall-bell c'hoaz, ez eus tremenet daou zen yaouank all heñvel ouzoh hag ho preudeur, moarvad ; o-daou int maro o veza n'o-deus ket greet ar pez am-boa lavaret dezo. Setu eta amañ ar gelenn am-eus roet da bep hini anezo ha deoh-hu ivez bremañ. Labous ar Wirionez, n'eus hini eveltañ er bed, a zo e beg eur wezenn gaer, en eur gaoued aour, dirag eur maner n'en-deus e bar war an douar. E traoñ ar wezenn a lavaran hag a ya e-kreiz eul letonenn vraz, ez eus o tiwall al labous e-leiz a loened spontuz a strink tan dre o genou, dre o daoulagad hag o fronellou. Ken na vez paket Labous ar Wirionez a zo Labous ar gaou, rak-se 'ta na gredit ger dezañ pa lavaro deoh selled d'an traoñ, dre ma pignot oh ar wezenn. Na rit van eta oh e gleved, prennit ho tioukouarn ha savit atao ho taoulagad d'an neh, rag gand eur zellig hepken, eur zellig d'an traoñ, e kouezfeh maro e-kichenn ho taou vreur. Bez' e tleit en em gavoud e-tal ar wezenn d'an taol kenta a greisteiz. Er mare-ze eo e kousk al loened, ha ne zihunont nemed eun hanter eur goude. D'ar houlz-se avad e vezo red deoh beza greet ho tro ha beza pell diou ar wezenn, rag ma veh neuze war-nez taol d'al loened, e veh taget a-grenn ganto. Pa ho-pezo paket Labous ar Wirionez, kaoued hag all, ha diskennet d'an traoñ, likit dindan fri ho taou vreur hag ar re varo all a zo eno, al louzou-mañ a roan deoh, hag e savint diohtu beo-buhezeg evel biskoaz, hag en distro deut d'am haoud gand ho taou vreur. Grit eta evel a lavaran deoh, stardit ho kalon hag e teuot a-benn da veza treh ha da gaoud e berr amzer ho tad hag ho mamm. »

Goude lavaret an dra-ze, an hini goz a deuzas a-zirag Kleze.

Hemañ a reas penn-da-benn hervez ma'z oa bet kelennet ; en em gavoud a reas e-tal ar wezenn da greisteiz ; pignad a reas outi hep selaou komzou kaer Labous ar Wirionez hag a oe distaget gantañ, kaoued hag all, ha diskennet buan d'an traoñ.

Diohtu m'en-devoe harp d'e dreid en douar, Kleze, hep diskregi tamm euz ar gaoued, a dennas euz e hodell louzou ar gornanderez koz hag a lakaas anezo dindan fri ar re a oa maro

eno. Sevel en o zav a rejont oll raktal, ha goude trugarekaad Kleze, e kimiadjont dioutañ ha dioh e zaou vreur a oa bet savet beo da genta.

An tri beur neuze a deh ahano buanna ma hell o divesker kas anezo, hag o veza en em gavet war letonenn ar gornanderez koz, e weljont anezi o tond etrezeg enno.

Laouenig 'oa, dreist-oll pa zeled oh Kleze.

« C'hwi, emezi, hoh-eus heuliet va helenn, ha mad hoh-eus greet. Pevar-hant vloaz 'zo emañ oh alia ar re a zo bet eet da glask Labous ar Wirionez, ha petra bennag n'oa diêz da ober ar pezh a lavaren, evelato, den ebed, nemedoh-hu, n'en-deus sentet ouzin. Ho taou vreur 'zo emañ a oar bremañ petra 'dalv va homzou-me. Evidoh-hu, Kleze, va mignon, n'hoh-eus bremañ nemed goulenn digand Labous ar Wirionez kement hoh-eus c'hoant da houzoud diwar-benn ho tad hag ho mamm, hag e viot kuzuliet ervad gantañ ; eñ a lavaro deoh piou int, hag e pe vro emaint o chom.

E kement-se, a-raog ma'z eot kuit, ez eo red din ho trugarekaad ivez ha lavared deoh piou on. Me a zo merh eur rouanez vraz euz a bell-bro ; hoh oad am-boa, a gav din, pa oe lavaret din gand va maeronez (eur gorrigez vad ha leal) mond da gerhad dezi Aval ar Gened a oa en eun enezenn vihan e-kreiz eul lenn vraz. – « An aval-ze, emezi, a zo oh eur wezenn deut diwar skourr Gwezenn an Droug hag ar Mad, ha miret eno gand an Ankou, krog en e falh da droha neudenn ar vuhez da gement hini a falvezfe dezañ paka an aval-ze.

Va maeronez a gelennas mad ahanon :

Bale war an dour a ri, emezi, gand ar re voutou seiz-mañ a roan dit, ha pa vezi tost d'an enezenn ha d'ar falher braz, n'ez-pezo ger da lavared nemed steki ar mênig glaz-mañ oh beg e falh a yelo e ludu diohtu ha ne raio droug ebed dit ; anez avad, emezi c'hoaz din, e hellfes mervel evel ma'z eo marvet ar re all o-deus bet c'hoant da dizoud an aval-ze.

Me neuze, yaouank ha penn-skañv evel ho taou vreur, a zelaoue va maeronez gand eur skouarn hepken hep teurel evez, koulz lavared, oh heh aliou. Mond a ris eta, hag o weled pegen êz 'oa bale war an dour, e chomis pell da redeg en-dro d'an enezenn, ha hoari ha da ober goap euz an Ankou. Hemañ, evel war avel, a droe en tu ma'z een, e falh gantañ savet atao en êr, war-nez tizoud ahanon. Eur wech, en eur drei evel-se diwar herr, e ris eul lamm krenn war an enezenn, hag e-pad ma klasken va mênig glaz em godell, beg falh an Ankou a stokas ennon hag e kouezis eno diohtu. Ma ne varvis ket evel ar re all, e oe, m'her goar bremañ, dre halloud va maeronez en em gavas eno hag am degasas ganti d'he hêr. Evid deski skiant din, va maeronez a lakaas goude ahanon da zond dindan eur gornandonez koz hag iskiz, evel a welit, ha da chom el letonenn vraz-mañ, dindan an douar, gand kefridi ha kemenn da zond da gelenn ar re a vije eveldoh o vond da glask paka Labous ar Wirionez. Lakaet 'oa din ivez ganti chom emañ ken na vije paket gand unan pe unan.

Dre ze e welit ervad, Kleze, hoh-eus va zennet a boan, hag e tlean ho trugarekaad, evel m'hoh-eus trugarekat ahanon.

Bremañ e teuin d'am oad kenta, yaouank ha kaer evel ma'z oan pa oen lakaet da gornandonez koz gand va maeronez. »

Houmañ en em gavas eno neuze. Gwisket 'oa gand eur zae wenn-kann ; hag hi koz-meurbed, yaouank-flamm 'oa da weled. War he zal a lugerne ez oa eur gurunenn ar gaerra greet gand mein a bep seurt liou, evel teuzet e-mesk an aour hag an arhant. En eur gregi e dorn he fillorez, a zeuas ivez kaer ha koantig oll, e lavaras da Gleze :

« Evid ar pezh hoh-eus greet d'am fillorez, ohpenn trugarekaad a zo red. Setu e teuet da veza eur roue braz e Breiz goude ho tad ; kement ho-pezo c'hoant da ober a reot evid ar gwella ; enebour ebed na hello herzel ouzoh pell ; ho nerz a vezo en tu all da bep galloud an dud, gand ma viot leal e pep tra. Hogen evid hoh alia e-keñver ma reot, setu ar mênig glaz am-boa roet d'am fillorez evid paka din Aval ar Gened. Ned eo ket bet talvezet nemed da boan dezi ; ra vezo gwelloc'h etre ho taouarn ! Kreñv-meurbed eo, rag distaget eo bet ganen dioh penn ar mên braz a dro warnañ ar bed, evel eur rod war heh ahel ; tan na dir ne reont

gaou outañ ; nemed an droug ne ra. N'ho-pezo nemed kemered anezañ pa ho-pezo c'hoant euz a eun dra bennag ha, gand ma vezo mad an dra-ze, ho-pezo pep tra dioh ho c'hoant. Mar bez fall avad ho mennoz, ar mên glaz a ruzio da genta hag a deuzo goude, mar kendalhit e droug. Sentit ouzin eta, Kleze, evel hoh-eus sentet ouz va fillorez. Me a ouie ervad e tleeh dond d'he zenna a boan ; me eo am-eus ho tegaset d'he haoud evid ma vije eüruz drezoh ha c'hwi ivez drezi. Evel ma'z oh mab da roue, hi a zo merh ; he zud a zo o ren war eur vro gaer en tu all d'ar mor, hag a-benn pevar bloaz amañ, va fillorez, kelennet mad evelдох dre ar boan, a vezo goulennet deoh gand ho tad da bried, goude eur brezel en-devezo bet oh ar Zaozon fall, hag ho-pezo-c'hwi trehet dre nerz ho mênig glaz. Drezañ ivez ho-pezo anezi da bried, hag e viot eüruz ganti 'hed ho puhez. »

Goude lavaret an dra-mañ, maeronez ha fillorez a yeas evel eul luhedenn, den ne oar da be leh.

*

Trede nozvez

Gwareg ha Goaf a lavaras neuze da Gleze goulenn oh Labous ar Wirionez piou 'oa o zad hag o mamm, hag e peleh e kavjent anezo.

Al labous, p a oe goulennet outañ, a lavaras :

« Ho tad a zo mab eur roue euz a Vreiz hag e-unan roue bremañ ; e ano 'zo Kaloneg. Ho mamm, merh eul labourer-douar, a zo bet lakaet gand ho mamm-goz, ar rouanez, en eun toull don dindan an douar e peleh ne wel berad sklêrijenn, ha n'he-deus ken boued nemed dour ha bara zeh. Ar rouanez koz he-deus lavaret d'ho tad ez oa maro ho mamm nebeud amzer goude beza ganet dezañ tri mab, a oe lakaet tri gi bihan en o leh ; c'hwi ho-tri 'oa an tri mab-se. Ho tad a zo o chom en eur gêr vraz a Vreiz-Vihan, war lez ar mor, e penn ar bed. E gavoud a reot o trei war-zu ar huz-heol hag o vond ahann a-gleiz rag-eeun. »

An tri breur-mañ a yeas diohtu en o hent, hag a-benn eiz devez goude eh en em gavjont war eur grehenn uhel a beleh e welent ar mor. An aod a oa goloet war hed c'hweh leo dro gand eur gêr ar gaerra a hellfed da weled. Eno an tri-mañ a houlennas oh al Labous hag er gêr-ze eo ez edo o zad.

« Ya, emezañ, e-barz ema, ha warhoaz, mar kirit, e hellot e weled ha komz outañ. Eur roue eo ho tad ha n'eus roue heñvel outañ. N'eus soudard ebed war e dro, na war-dro e lez ; miret ha diwallet mad eo evelkent gand e bobl a gar anezañ evel o zad. Warhoaz kenta e welot anezañ, eme al Lapous, ha mar kirit goulenn outañ lakaad ahanon-me da gana ha da brezeg, pa vezo oh taol gand tud e lez ha gand e gerent nesa, me a roio dezañ da anaoud ez oh e vugale. »

Evel a lavaras al Labous e reas an tri breur.

Ar roue, pa welas anezo o-zri ken heñvel an eil oh egile hag ohpenn c'hoaz heñvel-buhez oh e bried, a zeuas e galon da denerraad en e greiz :

Ya, ya, emezañ outañ e-unan, an tri baotr yaouank-mañ a zo ken heñvel oh va fried kêz p'oa yaouank, ma kredan ervad ez int va bugale. « Deut, emezañ dezo, deut heb aon warhoaz, ha me a zelaouo ho Labous ha c'hwi ivez. »

Mond a rejont antronoz, d'ar mare ma'z oa bet lavaret dezo, hag ar roue diohtu a droas oh Kleze hag a houlennas outañ dirag an oll petra en-doa c'hoant da ober.

« C'hoant am-eus, eme Gleze, da lakaad dirazoh oll al Labousig-mañ da gana, ha goude da lavared din ar pez am-eus c'hoant da houzoud diwar-benn meur a dra a zo. A-raog avad ez eo red e ve prenet an dorjou, rag anez va Labous ne ganfe, na ne lavarfe ger. »

Prennet e oe diohtu an dorjoug, hag al Labous da gana, ma oe an oll mantret. Biskoaz skouarn ne glevas eur ganaouenn ken dudiuz ; lavaret e vije bet ez oa eun ograou en e houzoug. Mouez an eostik hag an alhweder n'oant netra e-keñver kan al Labousig bihan-mañ. Pa oe distaget diou e gan, an oll a houlenas a be vro e oa.

« Euz a vro ar wirionez, eme Gleze, ha bremaig e klevot gantañ traou hag ho lakaio souezetoh c'hoaz. – Va Labousig-me, eme an den yaouank, sell oh ar re a zo amañ oh an daol, ha lavar din piou a zo er penn uhella. »

« Ar roue da dad ha tad da zaou vreur eo. »

« Ha n'ema ket e bried ivez e-touez ar merhed a zo amañ ? »

« Nann, eme al Labous ; e bried n'ema ket tost amañ ; darn 'zo hag a gred ez eo maro, hag evel don-me meur a hini all a oar ervad ez eo beo hag ema du-ze pell en eun toull don dindan an douar, e peleh n'he-deus d'en em vaga nemed dour ha bara zeh. »

« Ha piou, va Labousig koant, en-deus lakaet anezi eno ? »

« He mamm-gaer ha re all 'zo amañ, a zo bet gwalhet o daouarn dezo gand heh arhant, evid tevel hag evid nah ar wirionez. Ar rouanez koz, gwarizi 'leiz he halon oh he merh-kaer, a roas da gredi d'ho tad he-doa e bried ganet dezañ tri gi bihan. Ar re-mañ a oe lakaet en he hichenn el leh m'ema bremañ, hag an tri gi-ze a oe tennet er-mêz, pa zeuas ho tad euz ar brezel. Evelato, gand dsifiziañs euz e vamm, ho tad distro d'ar gêr, kaer en-devoa goulenn oh houmañ hag oh henez, ne oe ket evid anaoud ar wirionez ; kuzet e oe outañ kement tra a oa bet greet d'e bried e-pad ma 'z edo e penn e zoudarded. Ha c'hwi ho-tri, c'hwi e vugale, a oe lakaet en eur havell e doare eur vag, ha stlapet e-kreiz ar ster a ya aze e-biou. Setu petra 'zo c'hoarvezet, eme al Labous, ha kement a lavaran a zo gwir. »

Ar roue yaouank, pa glevas kement-se, a zavas en e zav hag a lammas da houzoug e dri mab, en eur lavared a-bouez e benn :

« E-touez ar re a zo amañ hag o-deus lakaet o daouarn da ober droug d'am fried ha d'am bugale, hini ebed ned aio er-mêz heb kaoud gopr e labour. A-vremañ e fell din e ve treh ar wirionez d'ar gaou. Ar gaou, m'hen argas ! a zo tad an droug ; trohet e vezo, m'hen tou, beteg ar beo, e pe leh bennag e vezo. N'eus stad diou stad, na gouenn diou gouenn, evid ar gaouiad ; barnet e vezo gand ar wirionez, hag evel en-devezo greet d'ar re all, e yelo e-leh va fried da weled, d'he zro, hag ebat eo beva, pell diou goulou an deiz, diwar bara ha dour. Evid ar re all, ne fell din gweled hini anezo mui ; gouzoud mad a ran piou ha ped int ; n'eus ezomm d'o eñvel. Setu ! »

Diohtu ar roue a lakaas kregi en e vamm ha mond ganti da gaoud e bried. Houmañ, en eur ouela, en em strinkas da houzoug ar roue, pa glevas piou e oa, rag ne anaveze mui anezañ, hag eñ ivez ne anaveze mui e bried, ker kastizet 'oa gand an diouer euz a bep tra. Ar garantez o-doa an eil oh egile he-doa hepken dalhet anezo beo, dreist-oll merh an tieg paour. Houmañ, ker mad atao ha ma'z oa bet an dud fall en he heñver, pa welas he fried o vond da lakaad ar rouanez koz en he leh, a lavaras :

« Arabad eo e ve greet poan da zen evidon-me, rag ne vezin eüruz birviken e-pad ma ouezin en-devezo eun all da houzañv ar pez am-eus gouzañvet. Beza pell diou goulou an deiz, beza beo heb beza e-touez an dud, a zo diou boan n'eo ket diwar ar bed-mañ int. Arabad eta, arabad e ve den e poan evidon. Va fried ker, her goulenn a ran ouzoh dre ar garantez hoh-eus ouzin, dre ar rangalon am-eus bet pell amzer o veza eet diouzoh. »

He fedenn a oe kavet mad gand ar roue a laoskas neuze e vamm da vond ahano d'al leh ma karje. Ne oe klevet abaoe ano ebed anezi.

Dre nerz he harantez, ar rouanez yaouank a hellas c'hoaz en em harpa er bed. Beva a reas nousped bloaz goude ha mervel eüruz etre divreh he fried, he bugale hag he bugale-vihan.

Evel he-doa lavaret ar gorrigez koz da Gleze, a hoarvezas. Sevel a reas adarre brezel a-eneb ar Zaozon, hag ar re-mañ a oe trehet abred dre nerz mab ar roue na roas ehan dezo ken na oant lakaet war o genou, ken na oe red dezo goulenn ar peoh evid mad digand roue Breiz.

Neuze Kleze a houlenas oh e dad dimezi ha goulenn evitañ merh eur roue bennag da bried, heb lavared piou a falveze dezañ da gaoud, dre ma ouie e tlee beza ar briñsez yaouank a anaveze.

Ar roue a gasas unan euz e berz da glask, en tu all d'ar mor, merh roue Breiz-Veur en-doa klevet ano anezi, ha d'he goulenn evid pried d'e vab. Dre halloud ar mênig glaz n'en-doa biskoaz kollet e liou nag e nerz, e oe aotreet dezañ hag e oe greet an eured ganto a-benn c'hweh sizun goude. Eur banvez a oe euz ar seurt na ve gwelet nag a-raog na goude. An oll a oe pedet gand ar roue Kaloneg da zond d'e lez ; ha kement hini a yeas di, ken paour, ken pinvidig, oll e tistrojont laouen d'ar gêr o kana e peb leh kant ha kant bennoz all d'ar roue ha d'e dud oll.

Evel heol Doue dreist ar menez
E par goulou ar wirionez.

Setu !

Grit ho mad gand kement hoh-eus klevet, ar pezh a garfen eo.

Evel-se bezet. – Amen.